

LOR

LOV OG RETT
NORSK JURIDISK TIDSSKRIFT
NR. 3 • 2004 • 43. ARGANG

Innhold

- 129 Professor dr. juris Ole Gjems-Onstad**
Lovavdeling, selskapsrett og reelle hensyn
- 131 Høyesterettsjustitiarius Tore Schei**
Høyesterett frem mot sitt 200. år
– rolle, oppgaver og arbeidsmåte
- 143 Førsteamanuensis dr. juris Marit Halvorsen**
«Nødvendig helsehjelp» som redskap for prioriteringer
- 157 Advokat Bjørn Engstrøm**
Fra inndragning av førerkort til tap av førerett
- 175 Advokat (h) Pål Mitssem**
En rettskandale – og rettingsarbeid
- 186 Advokat Per Danielsen**
Tolkning av injurier i Norge og Strasbourg (EMD)
- 198 Professor dr. juris Are Stenvik**
Produktansvar for tobaksskader – en kommentar
til Høyesteretts dom 3. 1. oktober 2003 (trøykedommen)
- 207 Nye bøker**

UNIVERSITETSFORLAGET

Tolking av injurier i Norge og Strasbourg (EMD)

Av advokat Per Danielsen

Det er ikke nevneverdig forskjell mellom rettspraksis i Norge og EMD når domstolene fortolker de påklagede injurier. Og det bør vel ikke være egnet til å forundre at avislesere og dommere oppfatter noenlunde likt over hele Europa, fremholder artikkelforfatteren, som mener å kunne påvise at den kritikk advokat Kyrre Eggen i boken «Ytringsfrihet» har reist mot Høyesteretts tolkingsprinsipper, ikke har dekning i rettskildene, snarere tvert imot. Forfatteren mener det ikke er urimelig å stille som profesjonskrav til mediene at journalister – som praktiserer det norske språk hver dag som arbeidsredskap – bør kunne holdes rettslig ansvarlig basert på hvordan «alminnelige avislesere» (folk flest) oppfatter og tolker det de skriver.

PER DANIELSEN er født 1953, cand. mag. (statsviter) 1981, Universitet i Oslo, cand. jur. 1982, Universitet i Oslo. Han har vært medarbeider i Aftenpostens politiske avdeling som journalist, saksjef, kommentator og leder skribent i m.m. Formann i Oslo lagningsnemnd 1988–1992. Egen advokatvirksomhet f.o.m. 1986. Driver i dag Advokatfirmaet Danielsen & Co. AS. Møterett for Høyesterett.

1 «DEN ALMINNELIGE (AVIS)LESER»

Når injuriersaker skal vurderes, må domstolen som oftest først nærmere *fortolke* det påklagede utsagn (objektivt) i dets rette kontekst, fordi det ikke uten videre alltid er gitt å fastlegge *beskyldningens innhold*. Domstolene i Norge og andre land vurderer derfor hvilke forestillinger den såkalte «alminnelige (avis)leser» får, når det påklagede leses.

Det er både logisk og praktisk sett fornuftig å begynne med tolkingen. Da vil *tolkingsresultatet* kunne fastlegges. Deretter kan det vurderes om det kan føres *sannhetsbevis* for beskyldningens innhold (tolkingsresultatet) og/eller om fremsettelsen av beskyldningen er *rettsstridig*, herunder om det dreier seg om beskyldning om faktisk forhold eller «value judgment» (verdivurdering). Det vil jo være problematisk å vurdere sannhetsbevis og rettsstrid uten først å vurdere *hva* fornærmede er beskyldt for.

I Kyrre Eggens bok «Ytringsfrihet» (2002) rettes kritikk mot bruken av en slik modell med «alminnelig avisleser». På s. 408 påstås at Strasbourg-domstolen (EMD) ikke har operert med hjelpemodellen (noen gang).

Påstanden må være gal. Strasbourg-organene bruker samme «modell» som nasjonal rett har gjort i alle år. Som eksempler på avgjørelser fra Strasbourg der organene selv har brukt begrepet «average reader» eller «ordinary reader» (alminnelig leser), eller intet har hatt å bemerke til den nasjonale domstols bruk av samme, kan nevnes:

I saken *Oberschlick – Østerrike*, dom av 23.05.91, avsnitt 63, aksepterte EMD «the assessment made by the Austrian courts». De nasjonale, østerrikske domstoler kom frem til at presentasjonsmåten hadde «a particularly telling effect on the *average readers*» (min utheving).

I saken *Bergens Tidende – Norge*, dom av 02.05.00, avsnitt 55, viser EMD til hvordan lagmannsretten og Høyesterett vurderte hvordan «the ordinary reader» tolket de påklagede avisartikler. EMD bemerker at «the view of the Supreme Court was one which was reasonably open to it», men valgte ikke å ta direkte stilling til uenigheten mellom de nasjonale domstoler m.h.t. hvordan avisartiklene «would be interpreted by the ordinary reader».

I EMDs avvisningsavgjørelse av 16.10.01 i saken *Verdens Gang m.fl. – Norge* ble på side 11 klagerens innvendinger mot de norske domstolars tolking drøftet. EMD konkluderer:

«Even assuming that the text had been open to other interpretations as alleged by the applicants, this does not remove the likelihood of its being interpreted by *ordinary readers* (min utheving) in the way found by the High Court, whose interpretation the Court sees no reason to question».

I EMDs avvisningsavgjørelse i saken *Inna Harlanova – Latvia* av 03.04.03 blir uttrykkelig vurdert hvilket inntrykk «en vanlig leser» får ved å lese de påklagede artikler (side 10).

Det er derfor ikke egnet til å forundre at Høyesterett (HR) i sine siste avgjørelser, avsagt etter at Eggens bok ble ajourført per januar 2002, opprettholder det samme utgangspunkt som før. Jeg viser til Rt. 2003 s. 914 (*Akershus Amtstidende*), avsnitt 39, Rt. 2003 s. 928 (*Tønsberg Blad*), avsnitt 33, og til Rt. 2003 s. 1190 (*TV2 AS m.fl. – A*), avsnitt 54.

Jeg siterer som eksempel fra Tønsberg Blad-saken, avsnitt 33:

«Det er etter min mening ikke noen forskjell på EMDs og Høyesteretts praksis når det gjelder angivelse av subjektet for tolkningen, jf. henvisninger til «the ordinary reader» i avgjørelser fra EMD».

2 TOLKING KONTRA RETTSSTRID

Kyrre Eggen påstår i sin bok på samme side 408 at når Høyesterett tar utgangspunkt i «det totalinntrykk ytringene vil gjøre på den alminnelige leser,» så står dette i motsetning til den «totalvurderingen av ytringene» EMD foretar. Eggen påstår også at EMD aldri har operert med begrepet «totalinntrykk».

Her synes imidlertid forfatteren å blande to forhold sammen. Fastlegging av tolkingresultatet, beskyldningens innhold (inntrykket på leserne), er noe annet enn totalvurderingen av ytringene. Det siste er en *rettsstridsvurdering*, som lite med tolkingen har å gjøre. Tolkingen er bare et først skritt på veien, der premissene for de etterfølgende vurderinger legges. Totalvurderingen kommer til slutt, der tolkingresultatet, for eksempel beskyldningens grovhetsgrad, blir *ett moment* blant flere. Først til slutt får vi en total interesseavveining, en rettsstridsvurdering, eller en proporsjonalitetsvurdering (vurdering av om det foreligger «pressing social need», for å holde oss til EMDs terminologi).

I ovennevnte Tønsbergs Blad-sak kommer metodemessig tolkingen først. Tolkingen utvikles i avsnitt 33 og 34. I avsnitt 35 vises til underinstansens tolkingresultat, som HR gir sin tilslutning til i avsnitt 36. Deretter går HR i avsnitt 37 flg. over til å vurdere alt som er relevant for den etterfølgende rettsstridsvurdering. Og hva som er særlig relevant for rettsstridsvurderingen, er listet opp i avsnitt 44. (Opplistingen er ikke uttømmende.)

Samme-metode er brukt både før og senere, for eksempel i saken *TV2 AS m.fl. – A. Rt. 2003 s. 1190*. Metoden må regnes som grunnleggende.

I EMD-saken *Pedersen m.fl. – Danmark* av 19.06.2003, konstateres det eksempelvis tilsvarende i avsnitt 69 først hvilken «impression» (på norsk: hvilket «inntrykk»; her synonymt med «totalinntrykk») de påklagede utsagn gjør på TV-seerne. Tolkingen fortsetter i avsnitt 70 og 71. Deretter behandles andre relevante momenter, før det konkluderes i totalvurderingen i avsnitt 84.

Også i EMD-saken *Inna Harlanova – Latvia* av 03.04.03 spørres det etter *inntrykket* på leserne, når *tolkingen* gjort av EMD analyseres, se avgjørelsens side 10 under pkt. 2 «Domstolens vurdering». Senere i avgjørelsen kommer rettsstridsvurderingen (proporsjonalitetsvurderingen).

3 SÆRLIG OM REPORTASJESERIER

På s. 408 påstår Eggen at sakene *Bladet Tromsø – Norge* og *Bergens Tidende – Norge (Røv)* illustrerer forskjellen mellom EMDs og norske domstolers tolking. Han påpeker i det vesentlige med rette at Nord-Troms herredsrett i *Bladet Tromsø*-saken først og fremst la vekt på det først påklagede avisoppslag, mens EMD vurderte avisens totale

dekning av saken over en lengre periode. Tilsvarende fremhevet Høyesterett de oppslag som var kritiske mot Røv. Men her blandes etter min mening tolking og rettsstridsvurdering sammen.

De nevnte dommer er heller egnet til å illustrere at dersom det dreier seg om *artikkelserier*, kan det i rettsstridsvurderingen være relevant å vurdere hele serien under ett («as a whole», se avsnitt 55 i Bergens Tidende-saken), iallfall dersom det dreier seg om abonnementsaviser, muligens ikke ellers.

«Abonnementsynspunktet» ble vektlagt i Bladet Tromsø-saken, avsnitt 63. Her ble vist til som premiss at Bladet Tromsø «var en lokalavis med – formodentlig – en relativt stabil leserkrets» (uautorisert oversettelse). Dermed kan det stilles spørsmål om synspunktet om «balanse over tid» kan påberopes av en løssalgsavis som for eksempel Verdens Gang.

Dette betyr at fremstillingen for eksempel kan bli så *balansert* at injuriene muligens ikke blir like fremtredende, se Bladet Tromsø-saken, avsnitt 63, der det poengteres at «helhetsbildet blir en balansert nyhetsformidling».

Men det har ikke med tolking å gjøre. I Bladet Tromsø-saken er det *ikke* store forskjeller på herredsrettens og EMDs *tolkinger* isolert sett, selv om det finnes nyanseforskjeller (avsnitt 67), og *resultatet* i denne avgjørelsen støttes i veldig liten grad på uenighet med den nasjonale domstol for så vidt gjelder tolkingsmomentet. Resultatet støttes på en rettsstridsvurdering, ikke tolking, se avsnitt 68 flg., særlig avsnitt 73.

I avsnitt 61 i Bladet Tromsø-dommen gjengis den norske domstols tolking av de påklagede utsagn, samt begrunnelsen for domfellelse i Norge. EMD konkluderer med at «Nord-Troms herredsretts begrunnelse var relevant». EMDs egen tolking kommer i avsnitt 67. Her analyseres ærekrenkelsenes «karakter og grad». Noen beskyldninger karakteriseres som «ikke spesielt alvorlig(e)», to andre som «mer alvorlige, men [de] ble uttrykt med nokså bred penn og kunne av leserne oppfattes som at de hadde blitt presentert med en grad av overdrivelse». Selve rettsstridsvurderingen (om inngrepet i ytringsfriheten er «proporsjonalt») behandles i flere andre avsnitt, avsnitt 63 og 68 flg. (uautoriserte oversettelset).

I saken *Bergens Tidende m.fl. – Norge*, dom av 02.05.2000 (*Røv-saken*) tok ikke EMD uttrykkelig standpunkt til hvorledes de påklagede avisoppslag skulle tolkes, se dommens avsnitt 55. Når EMD for egen regning konkluderte med at uttalelsene i avisartiklene, vurdert under ett, hverken var «excessive» (overdrevne) eller «misleading», se avsnitt 56, så ble dette begrunnet med at artiklenes generelle innhold («general tenor» og «common sting») var «true» (sant) (ibid). Dette er i det vesentlige en rettsstridsvurdering – en interesseavveining – hvor det særlig er lagt vekt på at det var ført (fullt) sannhetsbevis for hovedinnholdet

(avsnitt 56). I avsnitt 60 oppsummeres med at de grunner Høyesterett viste til for domfellelse var «relevant», men det var «no reasonable ... proportionality».

I avvisningsavgjørelsen i saken *Verdens Gang m.fl. – Norge* av 16.10.2001 er forklart nærmere hvordan Røv-saken skal forstås. Der bemerkes på s. 12 at saken gjelder «a defamatory allegation, but one that was derived from the general tenor of the impugned articles whose common sting lay in an allegation that was found to be true (see paragraph 56 of the judgment)». Det som her presiseres, stemmer med min forståelse av dommen (se ovenfor). Som det sees vises det til sannhetsbevisvurderingen, en vurdering som forøvrig er basert på norske beviskravregler. (Det som ble funnet bevist ble endelig avgjort i lagmannsretten og ikke behandlet av HR.)

Eggen tar derfor etter min mening feil når han i boken på s. 411 tar en analyse av nevnte Bergens Tidende-dom til inntekt for påstått forskjell mellom tolking og totalvurdering. Dommen kan kanskje være noe uklar, men hvorledes EMD resonnerer kommer klart frem ved å se på (alle) andre avgjørelser.

IRt. 2002 s. 764 (Nordlandsposten) gjaldt saken i det vesentlige *verdivurderinger* (mistanker om økonomisk «snusk», økonomisk «slurv» o. l., se s. 772) i en reportasjeserie. Et av de 18 utsagn HR behandlet (nr. 17) inneholdt begrepene «grovt underslag» og «falske bilag». HR understreket imidlertid at uttrykkene ikke skulle leses som beskyldninger om straffbare forhold i «juridiskteknisk betydning» fordi begrepene «må leses i sammenheng med alle de øvrige reportasjer» (s. 772).

I Tønsbergs Blad-saken (Rt. 2003 s. 928) drøfter førstvoterende vedrørende tolkingen i avsnitt 34 betydningen av bemerkningen på s. 772 i Nordlandsposten-saken. I nevnte avsnitt 34 vises til at «de oppfølgende reportasjer ... ikke er egnet til å kaste lys over meninginnholdet i de utsagn som kreves mortifisert. På dette punkt skiller saken seg fra Rt. 2002 side 764» (Nordlandsposten-saken behandlet i foregående avsnitt, min utheving). De etterfølgende artikler endret altså ikke tolkingsresultatet. I Nordlandsposten-dommen kan det ha vært slik at begrepene «underslag» og «falske bilag» i utgangspunktet måtte oppfattes som regulære beskyldninger om underslag og falske bilag, slik den alminnelige avisleser ville oppfattet det etter vanlig språkbruk, dersom man bare vurderer den avisartikkel der begrepene ble brukt. Men dersom man leser begrunnelsen i «sammenheng med alle de øvrige reportasjer» (dommens s. 772) ble tolkingsresultatet altså annerledes. Nordlandsposten-dommen og Tønsbergs Blad-kjennelsen synes derfor egnet til å illustrere betydningen av å tolke de påklagede utsagn i sin fulle kontekst og sammenheng.

4 OVERSKRIFTER OG KARAKTERISTIKKER

På s. 410 gir Eggen uttrykk for at det er «tvilsomt om EMD legger like stor vekt på overskrifter, bilder og ingresser som det Høyesterett gjør», når det tolkes.

For det første er det ikke riktig at Høyesterett legger «stor» vekt på overskrifter, bilder og ingresser, se for eksempel avgjørelsen inntatt i Rt. 1987 s. 1058. Det som siteres av

Eggen fra denne dom på s. 409, er mer et eksempel på hvordan noen leser i hverdagen, en generell, innledende bemerkning, ikke noen viktig del av begrunnelsen for Høyesteretts resultat. Eggen viser til at det på side 1068 i dommen heter at man

«ikke (kan) se bort fra at en del mennesker bare leser overskriften, av overflatiskhet eller for eksempel fordi de ser avisen utstilt i en kiosk eller kikker over nabopassasjerens skulder på toget».

Det riktige, fullstendige sitat er imidlertid som følger:

«Man kan *for det første* [min utheving] ikke se bort fra at en del mennesker bare leser overskriften, av overflatiskhet eller for eksempel fordi de ser avisen utstilt i en kiosk eller kikker over nabopassasjerens skulder på toget.»

Det fremgår med all mulig tydelighet at førstvoterende i Høyesterett uttrykkelig uttaler at det skal vurderes om inntrykket som skapes i overskriften rettes opp utover i artikkelen eller ikke, samtidig som det poengteres at en overskrift ikke skal vurderes isolert, men leses i sin totale sammenheng. Fra dommen siteres (øverst på side 1068):

«Jeg anser det uten videre klart at utsagnet i overskriften ikke kan ses isolert, men må bedømmes ut fra det inntrykk utsagnet på bakgrunn av de ledsagende omstendigheter – oppslag og typografisk utstyr – må fremkalle hos den jevne leser. Spørsmålet er imidlertid videre om ikke dette inntrykket ble korrigert gjennom den etterfølgende tekst i reportasjen.»

Kritikken mot Høyesterett synes derfor feilaktig.

Eggen viser på s. 410 som begrunnelse for sitt syn til at i EMD-sakene «Oberschlick no. 1» og «Oberschlick no. 2», dreide det seg om overskrifter som etter en totalvurdering måtte godtas. Men sammenlignet med nasjonal rett er jo ikke det egnet til å forundre. Vi er her inne i det som er behandlet av Henry J. Mæland (*Ærekrenkelses*, Bergen 1996 s. 345 flg.) og Johs. Andenæs og Anders Bratholm (*Spesiell Strafferett*, Oslo 1996 s. 164), bygget på analyse av Høyesteretts praksis, om at dersom premissene er fullstendige og dekkende, så må man etter en nærmere vurdering kunne måtte tåle ærekrenkende karakteristikk eller overskrifter, etter en *rettsstridsvurdering*, ikke *tolking*. Det Eggen derfor nevner som eksempel på forskjellen mellom EMD og norsk rett, er egentlig eksempler på det motsatte – at det *ikke* er noen spesiell motsetning for så vidt gjelder tolkingen.

I Oberschlick-saken av 23.05.1991 ble det i avsnitt 63 lagt til grunn at innholdet i publikasjonen under overskriften «was factually correct». Det dreide seg om publisering av «a true statement of facts followed by a value-judgment as to those facts» (ibid). Dette er rimelig i overensstemmelse med nasjonal rett.

5 SONDRINGEN FAKTA – OG VERDIPREGEDE YTRINGER

Det finnes et eksempel på at Høyesterett har vurdert ytringer noe annerledes enn EMD, se saken *Nielsen og Johnsen – Norge* (Bratholm-saken), dom av 25.11.1999. Der ble noen av beskyldningene (tre av fire) vurdert som «beslektet med» («akin to») value judgments, ikke beskyldninger om faktiske forhold som HR hadde lagt til grunn, se avsnitt 50.

Eggen overdriver imidlertid når han i fotnote 223 påstår at EMD kom til at ytringene var «value judgments». Poenget er nok mer presist som det siterte viser – at noen av utsagnene er i grenseland (beslektet med). Jeg er imidlertid enig i at utsagnene ble behandlet som «value judgments».

Eggen fremstilling må oppfattes som at forfatteren mener dette har med forskjellige tolkninger å gjøre. Han skriver på s. 412:

«En annen forskjell mellom Høyesteretts og EMDs tolking av ytringer, er at Høyesterett i større utstrekning enn EMD fortolker ytringer som har karakter av meningsytringer og vurderinger, som påstander om faktiske forhold.»

Forskjellen i resultat mellom Høyesteretts og EMDs vurdering har imidlertid ikke direkte med tolking å gjøre. Forskjellen har sammenheng med vurderingen av hva slags type utsagn saken gjelder, om utsagnene inneholder beskyldninger om faktiske forhold eller om de er meningsytringer («value judgments»). Det er prinsipielt sett noe annet enn tolking. Avgjørende er mer presist hvorledes EMD definerer *hva* som er «value judgment» og om det tolkingsresultat både EMD og Høyesterett var *enige* om, passer i den ene eller annen kategori av utsagn.

I Bratholm-saken behandles tolkingen av utsagnene i avsnitt 45. Her konkluderes det med at EMD har «no grounds to question the Norwegian courts' findings that the statements were capable of adversely affecting Mr. Bratholm's reputation. The reasons relied on by the national courts were clearly relevant to the legitimate aim of protecting his reputation.»

Eggen påstår (fortsatt på s. 412) at EMD «sannsynligvis» ville vurdert injuriene i Rt. 1979 s. 727 (Gro) og Rt. 1985 s. 1421 som «value judgments». I fotnote 204 på side 802

strekker han synspunktet til også å omfatte Rt. 1978 s. 1454 (Tromsø Politi) og og Rt. 1979 s. 1606 (OBOS) (men her mener han det er «nokså sikkert» hva EMD ville mene). Etter min vurdering har ikke denne analyse dekning i EMDs rettskilder. Til det er beskyldningene i samtlige nevnte saker alt for konkrete, faktaorienterte, og godt unna de insinuasjoner EMD mente var «beslektet med» «value judgments» i Bratholm-saken, der motiver og hensikter ble trukket i tvil.

Bratholm-dommen er etter min mening interessant også av en helt annen grunn. For så vidt gjelder beskyldningen om «bevisst løgn», utsagn nr. 1.2, kom EMD enstemmig til at inngrepet i yttingsfriheten var nødvendig. Høyesterettsdommen ble «stående». Denne beskyldning ble regnet som faktabeskyldning – «an allegation of fact susceptible of proof» (beskyldning som det kan føres sannhetsbevis for) og som det var «no factual basis» for (avsnitt 49). Sett i sammenheng med behandlingen av de øvrige beskyldninger, kommer følgende frem: For å slippe ansvar for slik beskyldning, iallfall med denne grovhetsgrad, kreves i tilfelle *fullt sannhetsbevis på gjerningstidspunktet*. Det «sannhetsbevis» (de «objective factors») som ble ansett tilstrekkelig i forhold til de øvrige beskyldninger, kunne også tenkes vurdert som relevant grunnlag for løgn-beskyldningen. Men her fantes altså «no factual basis», hvilket må bety at det reelt sett er oppstilt krav om fullt sannhetsbevis, slik beskyldningen vitterlig ble behandlet i Norge. Og i avsnitt 50 poengteres at de andre verdibeskyldninger *ikke* var «regarded as allegations of fact requiring the applicants to prove their truth». Dommen kan derfor tyde på at det ikke er noe i veien for å kreve fullt sannhetsbevis på gjerningstidspunktet dersom det dreier seg om alvorlig faktabeskyldning som ikke er beslektet med verddivurdering.

6 MISTANKER OG INSINUASJONER M.M.

På s. 412 fremholder Eggen at det å uttrykke en *mistanke* om at en person har handlet på en bestemt måte, etter norsk rett skal tolkes som en påstand om at vedkommende faktisk har handlet slik. Påpekningen er som utgangspunkt riktig. Det er jo innholdet i beskyldningen domstolen må fastlegge, før det tas stilling til om det kan ansees ført sannhetsbevis og/eller om beskyldningen er rettsstridig.

Eggen synes imidlertid å misforstå når han påstår at EMDs praksis tyder på at en ytring som sår mistanke, vil ansees som en «value judgment» dersom det foreligger faktiske omstendigheter (altså ikke *fullt sannhetsbevis*) som gir grunnlag for slik mistanke. Han viser til saken *De Haes og Gijssels – Belgia av 24.02.1997*, og påstår at insinuasjonene i saken om dommernes partiskhet måtte sees som «value judgments» «fordi [min utheving] det forelå faktiske omstendigheter som ga grunnlag for mistanke om at dommerne var partiske».

Dette må være å snu EMDs resonnement fullstendig på hodet. Her blandes igjen forskjellige forhold sammen, *tolkingen* sammen med spørsmålet om det fantes *faktisk belegg* for beskyldningen eller ikke.

Først tolket jo EMD utsagnene, og fant deretter at disse var «value judgments». Etter det igjen ble det tatt stilling til om det fantes tilstrekkelig faktisk belegg for beskyldningene. EMD kom ikke frem til «value judgments» fordi de faktiske omstendigheter var som de var.

Resonnementet er tvert i mot motsatt: Det var *fordi* det dreide seg om verdipregede ord og uttrykk *at* det var tilstrekkelig med et visst, ikke *fullt*, faktisk belegg. Fra avsnitt 47 siteres:

«the accusations in question amount to an opinion, whose truth, by definition, is not susceptible of proof. Such an opinion may, however, be excessive, in particular in the absence of any factual basis, but it was not so in this instance.»

Som begrunnelse for å godta utfallene mot dommerne og regjeringsadvokaten om «marked bias» (markert/klar partiskhet) og «cowardice» (feighet) (avsnitt 41) viser EMD mht. sannhetsbevissspørsmålet i avsnitt 39 til at informasjonen kritikken bygget på var «based on thorough research» og «the opinions of several experts» ... «Even the Antwerp Court of Appeal «had no good reason to doubt the truth of the allegations» in question.»

EMD konkluderte i rettsstridsvurderingen i avsnitt 49 med å vise til «the seriousness of the circumstances of the case and of the issues at stake».

Det er derfor av Eggen ikke påvist rettslig grunnlag for å påstå nevneverdig forskjell på EMDs og Høyesteretts tolkingspraksis. Det Andenæs/Bratholm (Spesiell strafferett s. 159) og Mæland (Ærekrenkelser s. 136–137) har skrevet om innfortolkning av mistanker og insinuasjoner mv., er derfor fortsatt gjeldende lære.

Tvert imot finnes mange eksempler fra EMDs praksis som illustrerer at HR og EMD vurderer innfortolkede mistanker og insinuasjoner på samme måte:

I EMDs sak *Inna Harlanova – Latvia* av 03.04.03, ble det skrevet om en prest at «i stedet for å gi pengene til rette vedkommende, som hadde stort behov for dem, «frøs» den tidligere presidenten i kirkens Sentralråd (I.M.) dem gjennom flere måneder på en konto som tilhørte et kommersielt foretak, («M»), som på denne tiden utøvet en satanisk virksomhet: salg til vesten, til medisinske formål og for uhorvelige summer, organer og vev tatt fra avdøde personer» (side 3). Det ble påstått at pengesummen kom frem «vesentlig redusert», og det ble brukt uttrykket «denne skumle affæren» om hendelsen (ibid).

EMD tolket passasjen som påstand om at fornærmede hadde «underslått beløpet fra sitt formål idet han deponerte det på en konto hos et privat foretak», selv om begrepet «underslag» ikke var benyttet. EMD mente fornærmede ble «tillagt en uhederlig adferd i en penge-

sak», og at inntrykket av uhederlighet ble forsterket «i øynene til en vanlig leser» p.g.a. sammenhengen (side 10). Det dreide seg om faktabeskyldning (side 9) og klagen mot den fellende injuriedommen ble avvist (uautorisert oversettelse).

I saken *Perna – Italia* av 06.05.03 ble fornærmede – en statsadvokat med (tidligere) tilknytning det italienske kommunistparti – beskyldt for å ha sverget en troskapsed til kommunistpartiet og for angivelig å ha en plan om å ta kontroll over påtalemyndigheten i flere byer (avsnitt 6). Klageren anførte at den første beskyldning måtte regnes som en vurdering han ikke skulle måtte behøve å føre bevis for. EMD viste imidlertid til de nasjonale domstolers vurdering av at det dreide seg om «factual statements» (avsnitt 46). Det ble i tolkingen lagt vekt på «the article's overall content» og «the whole article» (avsnitt 47). I utsagnene ble innfortolket beskyldning (mistanke) om maktmisbruk («knowingly committed an abuse of authority»), selv om det direkte ikke var påstått. Og utsagnet om troskapsed ble av EMD kalt alt annet enn symbolsk («anything but symbolic»). Klagen førte ikke frem på noen av punktene. (Behandlet i Grand Chamber. Dissens 16–1.)

I saken *Cumpana og Maszre – Romania* av 10.06.03 var det ved bruk av og publisering av en tegneserie i en avis, insinuert (skapt mistanke om) ulovlig virksomhet, da en kommune inngikk en kontrakt med et privat firma om borttauing av biler. Det dreide seg også her om faktabeskyldninger, selv om det gjaldt insinuasjoner, og EMD avviste klagen.

I saken *Pedersen og Baadsgaard – Danmark* av 19.06.03 stilte journalistene spørsmål som innebar at TV-seerne fikk det inntrykk (den mistanke) at en identifiserbar polititjenestemann (blant flere mulige) hadde underslått («suppressed») bevis (avsnitt 69 og 70). Insinuasjonen ble regnet som «a factual statements» (avsnitt 71), og klagen mot domfellelsen i Danmark ble av EMD avvist som åpenbart grunnløs.

Fra tidligere praksis kan vises til saken *Kurt Köpruner – Østerrike* av 13.04.89, saken *D. F. – Østerrike* av 02.09.94, saken *Prager og Oberschlick – Østerrike* av 26.04.95, avsnitt 62, og saken *Leiningen–Westerburg – Østerrike* av 21.01.97. Fra dansk praksis kan vises til UFR 2002 s. 2398, som også gjaldt mistanke.

I Rt. 2003 s. 1190 (TV2 AS m.fl. – A) poengteres i avsnitt 54 om tolkingen: «Det har vært anført at EMD er mindre tilbøyelig enn norske domstoler til å innfortolke beskyldninger som ikke direkte fremgår av det som er uttalt. Jeg kan imidlertid – iallfall for så vidt gjelder nyere norsk praksis, jf. Rt 2002 side 764 og Høyesteretts dom den 27. juni 2003 (sak 2002/801) i saken mot Åkershus Amtstidende – heller ikke se at det her er noen forskjell av betydning.»

At det også er relevant å vurdere om beskyldninger kan sies å være innfortolket i utsagn, kommer klart frem i avsnitt 68, hvor det heter: «Jeg kan heller ikke ... se at utsagnet implisitt innebærer en beskyldning om straffbart forhold.»

De saker jeg har trukket frem, gjelder gjennomgående saker med faktabeskyldninger, mens den sak Eggen viser til (De Haes og Gijssels) gjaldt verdivurderinger («value judgments»).

Det er altså lite veiledende å vurdere om det foreligger «mistanke» eller ikke. Viktigere er å vurdere *hva* «mistanken» gjelder – graden av grovhet og – særlig – om det gjelder faktabeskyldning eller «value judgment».

7 NÆRMERE OM MISTANKER OG RETTSSTRID

Hvorledes Høyesterett ville bedømt saksforholdet i De Haes og Gijssels-saken, er ikke mulig å si helt sikkert. Saken vil jo aldri bli bedømt av Høyesterett. Men det er grunn til å anta at rettsstridsvurderingen (som altså ikke er tolking), ville ført til samme resultat som i EMD.

I angjeldende De Haes-sak hadde EMD intet å bemerke til at en *annen* beskyldning av langt sterkere karakter – om at partiskheten skyldtes at en av dommernes far hadde nazifortid – førte til domfellelse i Nederland. Klagen på dette punkt førte ikke frem (ble avvist fra behandling i EMD), se avsnitt 45. Her var altså inngrepet i yttringsfriheten nødvendig, selv om det også her for så vidt gjaldt «mistanke». Rettsstridsvurderingen ble annerledes.

Forskjellene i resultatene skyldes som nevnt forskjeller i *rettsstridsvurderingene*, hvilket igjen har sammenheng med bl.a. beskyldningenes *grovhet*, dvs. *graden* av grovhet, og om beskyldningen er faktabeskyldning eller verdibeskyldning, samt andre kriterier i tillegg. Resultatene støttes ikke på om det isolert sett foreligger en *mistanke* eller ikke. Det er alt for enkelt. Vurderingen er langt mer sammensatt. Flere tanker må holdes i hodet på en gang. De viktigste kriterier eller retningslinjer som må vurderes samlet, er oppsummert bl.a. i HRs *Tønsbergs Blad-sak*. Der ble det understreket i avsnitt 44 (oppstillingen er nok ikke uttømmende):

«Generelt vil yttringen ha et sterkt vern dersom den gjelder forhold av allmenn interesse, verddivurderinger, videreformidling, offentlig person, og det foreligger sterke holdpunkter for at påstanden var sann. Motsatt; gjelder saken beskjeden allmenn interesse, faktapåstander, egen fremsettelse, privatperson, og det foreligger svake holdpunkter for at påstanden var sann, har yttringen et mindre sterkt vern.»

Eggen må derfor ta feil når han på s. 413 påstår at en analyse av De Haes og Gijssels-saken vil føre til at HRs avgjørelser inntatt i Rt. 1978 s. 1454 (Tromsø politi) og Rt. 1979 s. 1606 (Hegnar/OBOS), ville falt annerledes ut i EMD.

At Eggens resonnement er tvilsomt, skyldes at de mistanker som ble fremsatt i disse to høyesterettsavgjørelser, er av en helt annen karakter enn «mistanken» i De Haes og Gijssels-saken. Rettsstridsvurderingen blir dermed annerledes.

I HR-saken fra 1978 ble det fremsatt beskyldning (mistanke) om at politiet i Tromsø stod bak sprengning av en bokhandel drevet av AKP (m-l) (Oktober) i byen. I saken fra 1979 ble det fremsatt beskyldninger (mistanker) om «smøring» (i betydningen at det var gitt gjentytelse) og «korrupsjon». Men alle disse beskyldninger har et konkret, faktisk innhold. De er alle *faktabeskyldninger* og er langt mer konkrete enn de «value judgment-beskyldninger» som gjorde seg gjeldende i De Haes og Gijssels-saken.

Eggen konkluderer på s. 413 med at dagens avislesere nok forstår «at det å uttrykke mistanke om noe ikke nødvendigvis innebærer at vedkommende mistanken rettes mot er skyldig». Som påvist er det imidlertid hverken etter Høyesteretts eller EMDs praksis noe *vilkår* for domfellelse i injuriersak at beskyldningen skal være så direkte.

Ifølge ordlyden i strl. § 247 er det nok at offentliggjøringen av utsagnet er «egnet til» å skade en annens gode navn og rykte. Vi har å gjøre med et *faredelikt*, og definisjonen på hva som er en «beskyldning» i § 253 (mortifikasjonsbestemmelsen), er at *faredeliktet* (§ 247) objektivt sett er overtrådt. «Mistanker» er dermed per definisjon også «beskyldninger», rettslig sett. Slik er det også i EMD.

8 PROFESJONSKRAV OG NORSKKUNNSKAPER

Kreves injurianten(e) straffet, kreves etter alminnelige strafferettskrav at de subjektive vilkår (også) må være oppfylt. Det betyr at injurianten ikke kan dømmes til straff dersom forsettskravet ikke er oppfylt. Journalisten må som utgangspunkt enkelt sagt være klar over *betydningen* av det han selv har skrevet (for eksempel dersom han fremsetter *mistanker*).

Dreier saken seg derimot bare om oppreisnings- eller erstatningskrav, er det nok med *uaktsom* overtredelse av strl. § 247 for domfellelse (se skf. § 3-6 sammenholdt med strl. § 247).

Eggen synes i sin bok bare å drøfte de tilfeller der det er krevet straff, ikke bare oppreisning, erstatning eller mortifikasjon (hvilket er de fleste tilfeller). På side 404 i boken redegjør han iallfall bare for straffe-tilfellene. Han skriver: «I ytringsfrihetssaker vil fremsettelse av ytringene utgjøre den straffbare handling.» Jeg savner en nyansering i den påfølgende drøftelse. Gjelder altså det han har skrevet bare for straffetilfellene? Det kan ikke sees at det er tatt forbehold om noe annet i hele kapittelet.

Iallfall når kravet til journalistene bare er aktsomhet, bør det ikke ansees særlig kontroversielt å stille krav om at journalister og redaktører selv *bør* forstå *hva* de skriver om andre mennesker. Det dreier seg i realiteten som oftest ganske enkelt om å kunne vanlig

norsk, for eksempel krav til at en journalist *bør* forstå at han kaster mistanke om et spesielt tolkingresultat (innhold).

Det kan derfor ikke sees å finnes reelle grunner til at profesjonskravene skal være lave for journalister og redaktører eller til at domstolene skal være spesielt «snill» med tolkingen i favør av pressen. Tvert imot bør det stilles strenge profesjonskrav også til journalister som yrkesgruppe, ikke bare (alle) andre grupper.

9 OPPSUMMERING. KONKLUSJON

Som gjennomgangen av HRs og EMDs praksis ovenfor viser, fortolkes og vurderes både insinuasjoner og mistanker o. l. på samme måte i HR og EMD. Det Mæland har skrevet om tolking i «Ærekrenkelsene» på s. 136 flg., er fortsatt gjeldende rett, likeledes det Andenæs/Bratholm har fremstilt i «Spesiell strafferett» på s. 159 flg.

Reportasjeserier skal imidlertid vurderes under ett, både hva gjelder tolking og rettsstrid. Et enkelt oppslag skal ikke vurderes isolert, dersom totalvurderingen fører til et annet resultat.

Vurderingen av om ærekrenkelsene er *rettsstridige* (om inngrepene i ytringsfriheten er «nødvendige»), avhenger særlig av om tolkingresultatene, fastleggingen av beskyldningenes *innhold*, gjelder faktiske forhold (faktabeskyldninger) som det kan føres sannhetsbevis for, eller om beskyldningene er «value judgments». Gjelder det faktabeskyldninger, peker det som hovedregel klart i retning av rettsstrid (dersom det ikke kan føres sannhetsbevis). Har vi å gjøre med verdivurderinger, peker dette i motsatt retning (her kreves ikke fullt sannhetsbevis, men et visst, faktisk, bevist belegg hvis omfang avhenger av omstendighetene).

Å legge stor og muligens avgjørende vekt på om det foreligger «mistanker» isolert sett, som Eggen synes å gjøre, synes forfeilet.

I totalvurderingen vil dessuten andre kriterier kunne spille kumulativt inn (se eksemplene på kriterier i opplistingen i Tønsbergs Blad-saken, avsnitt 44, ovenfor). Flere tanker må holdes i hodet samtidig. Men betydningen av disse andre kriterier (momenter/retningslinjer) ligger utenfor rammen av denne artikkel.